



Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Canllawiau Statudol

Arolygon Etholiadau Lleol

Ionawr 2017

AROLWG O GYNHORWYR AC YMGEISWYR

Canllawiau Statudol a gyhoeddwyd o dan Adran 3 o Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011

Cyflwyniad

- 1.1 Fel yr amlygwyd yn yr adroddiad *Ar ôl pwyso a mesur: Sicrhau Democratiaeth Amrywiol mewn Llywodraeth Leol yng Nghymru* nid yw awdurdodau lleol yn adlewyrchu'r cymunedau y maent yn eu gwasanaethu. Mae Llywodraeth Cymru wedi cyflwyno nifer o fentrau i annog pobl o grwpiau sydd heb gynrychiolaeth ddigonol i ystyried ymgeisio mewn etholiad. Bydd yr arolwg yn helpu i roi syniad o nodweddion y rhai sy'n ymgeisio a'r rhai sy'n cael eu hethol ar gyfer llywodraeth leol. Bydd hefyd o gymorth i ddatblygu polisi yn y maes hwn.
- 1.2 Mae Rhan 1 o Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011 ("y Mesur") yn darparu ar gyfer atgyfnerthu democratiaeth leol, ac mae Pennod 1 o'r Rhan honno yn ymdrin â hybu a chefnogi aelodaeth o awdurdodau lleol. Mae Adrannau 1 i 3 yn darparu ar gyfer cynnal arolwg o gynghorwyr ac ymgeiswyr na lwyddodd i gael eu hethol yn gynghorwyr. Mae'r cwestiynau a ffurf yr arolwg wedi eu rhagnodi mewn rheoliadau. Teitlau'r rheoliadau perthnasol yw – Rheoliadau Arolygon Etholiadau Lleol (Cymru) 2012 (O.S. 2012 Rhif 685 Cy.93) ("y Rheoliadau"). Cafodd y rhain eu diwygio gan Reoliadau Arolygon Etholiadau Lleol (Cymru) (Diwygio) 2016.
- 1.3 Y rhesymeg y tu ôl i gynnal arolwg yw y byddai'n datgelu nodweddion y rhai sy'n ymgeisio a'r rhai sy'n cael eu hethol ar gyfer llywodraeth leol mewn etholiadau arferol (nid isetholiadau). Er mwyn olrhain y newidiadau ym mhroffil yr ymgeiswyr a'r cynghorwyr dros amser, mae'n rhaid ailadrodd yr arolwg ar ôl pob etholiad arferol. Diben yr arolwg yw canfod pa mor effeithiol yw'r polisiâu sydd â'r nod o ehangu cyfranogiad mewn llywodraeth leol dros amser.
- 1.4 Mae'r Canllawiau Statudol hyn yn disodli'r fersiwn a gyhoeddwyd ym mis Ebrill 2012.

Yr hyn sy'n ofynnol o dan y Mesur

- 2.1 O dan adran 1 o'r Mesur (fel y'i diwygiwyd gan Ddeddf Llywodraeth Leol (Cymru) 2015), bydd yn ofynnol – yn unol â rheoliadau - i bob cyngor sir a chyngor bwrdeistref sirol gynnal arolwg o'u cynghorwyr etholedig a'r ymgeiswyr yn eu hardal, neu drefnu bod arolwg o'r fath yn cael ei gynnal. Bydd hyn yn berthnasol i gynghorwyr ac ymgeiswyr ar

lefel sirol a chymunedol. Caniateir cynnal yr arolwg cyn neu ar ôl etholiad a chaniateir dosbarthu'r ffurflenni i unigolion pan fydd y broses enwebu yn cychwyn. Mae'r cwestiynau a'r ffurflen ar gyfer yr arolwg wedi eu rhagnodi mewn rheoliadau sydd hefyd yn rhagnodi sut y mae'r canlyniadau i gael eu coladu.

- 2.2 Mae Adran 1 (4) o'r Mesur yn darparu y caiff y cwestiynau ymwneud â'r canlynol:
- Rhywedd
 - Cyfeiriadedd rhywiol
 - Iaith
 - Hil
 - Oedran
 - Anabled
 - Crefydd neu gred
 - Iechyd
 - Addysg a chymwysterau
 - Cyflogaeth
 - Gwaith fel cynghorydd
- 2.3 Nid yw'r rhestr hon yn un gyflawn: mae'r Rheoliadau'n rhagnodi cwestiynau sy'n gysylltiedig â'r pynciau ym mharagraff 2.2 uchod ac hefyd yn gofyn am fanylion ynghylch ymlyniad unigolyn â phlaid wleidyddol, ei gysylltiadau â'r trydydd sector a hyd ei weithgarwch gwleidyddol.
- 2.4 Nid oes dyletswydd ar unrhyw unigolyn i ddarparu gwybodaeth ond yn amlwg mwyaf yn y byd o bobl fydd yn ymateb gorau yn y byd fydd dibynadwyedd y data. Yn ogystal, nid yw'n ofynnol bod awdurdodau lleol yn trefnu bod yr wybodaeth hon yn cael ei darparu'n ddienw. Drwy gael gwared ar y gofyniad hwn, mae modd i'r sawl sy'n cynnal yr arolwg fonitro cyfraddau ymateb ac adnabod data'r ymgeiswyr a gafodd eu hethol.
- 2.5 Bydd gan awdurdodau lleol chwe mis wedi dyddiad etholiad cyffredin i gasglu a choladu'r data a'u hanfon i Lywodraeth Cymru. Bydd Llywodraeth Cymru yn cwrdd â chost yr ymarfer, a bydd yn ad-dalu'r awdurdodau lleol yn unol â'r manylion isod.
- 2.6 Caiff awdurdodau lleol gyhoeddi eu canlyniadau ond bydd angen iddynt fod yn ofalus nad ydynt yn eu cyflwyno yn y fath fodd fel ei bod yn bosibl adnabod unrhyw ymgeisydd unigol. Os dim ond un ymgeisydd oedd yna o grŵp ethnig lleiafrifol, er enghraifft, ni ellid dadgyfuno'r ffigurau ar sail ethnigrwydd, gan ddangos nodweddion eraill yn ôl grŵp ethnig, gan y byddai'n amlwg bod yr holl nodweddion ar gyfer y grŵp hwnnw yn perthyn i'r unigolyn dan sylw.

Uned Ddata Llywodraeth Leol

- 2.7 Mae Llywodraeth Cymru wedi bod yn cynnal trafodaethau gyda'r Uned Ddata Llywodraeth Leol i ystyried y posibilrwydd i'r uned honno gynnal yr arolwg ar ran y 22 o awdurdodau lleol. Fodd bynnag, bydd hwn yn benderfyniad i bob awdurdod lleol unigol. Os bydd awdurdod lleol yn dewis gofyn i'r Uned Ddata gynnal yr arolwg ar ei ran, bydd hynny'n bodloni ei rwymedigaeth statudol a bydd y dadansoddiad data a gaiff ei goladu gan yr Uned Ddata ar gyfer pob ardal ar gael i bob awdurdod lleol wedi i'r arolwg gael ei gwblhau.

Gofynion Deddf Diogelu Data 1998

- 3.1 Mae angen i'r rhai sy'n cynnal yr arolwg ac yn coladu'r wybodaeth gofio am eu dyletswyddau o dan Ddeddf Diogelu Data 1998. Mae tua hanner y categorïau data yn adran 1(4) o'r Mesur wedi'u diffinio fel data personol sensitif o dan y Ddeddf Diogelu Data. Oherwydd sensitifrwydd y data hyn, mae gofyn rhoi ystyriaeth fanylach iddynt wrth eu prosesu, yn enwedig gan y gall y wybodaeth a roddir yn ddiennw erbyn hyn. Mae angen i awdurdodau lleol roi ystyriaeth ddigonol i'r ffordd y maent yn trin, storio a dinistrio'r ffurflenni arolwg a ddychwelir, ac i ddiogelwch y daenlen electronig. Mae Llywodraeth Cymru yn awgrymu bod 12 mis yn gyfnod priodol ar gyfer cadw'r ffurflenni arolwg a ddychwelir.
- 3.2 Mae Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth yn adnodd defnyddiol i droi ato am gyngor ar ddiogelu data. Mae eu canllawiau ar ddiogelu data i'w gweld yma:

<https://ico.org.uk/for-organisations/guide-to-data-protection/>

Cynnwys Rheoliadau 2012

- 4.1 Mae rheoliad 3 yn Rheoliadau 2012 yn rhagnodi bod y cwestiynau a'r ffurf y maent i gael eu gofyn ynddi wedi eu dangos yn yr Atodlen i'r Rheoliadau. Ni chaniateir newid nac ychwanegu at unrhyw gwestiwn sydd wedi'i ragnodi. Dim ond y cwestiynau a ragnodir y caniateir eu defnyddio yn yr arolwg. Mae rhannau 2 a 3 o'r Atodlen yn darparu dwy set wahanol o gwestiynau i'w defnyddio cyn ac ar ôl etholiad. Os yw'r arolwg yn cael ei gynnal cyn yr etholiad, mae'n rhaid iddo gynnwys y cwestiynau yn Rhannau 1, 2 a 4 o'r Atodlen. Os yw'r arolwg yn cael ei gynnal ar ôl yr etholiad, mae'n rhaid iddo gynnwys y cwestiynau yn Rhannau 1, 3 a 4 o'r Atodlen.
- 4.2 Mae rheoliad 4 yn Rheoliadau 2012 yn pennu bod rhaid i'r wybodaeth gael ei choladu mewn taenlen electronig,

Trosglwyddo'r canlyniadau i Lywodraeth Cymru

- 5.1 Mae'n rhaid i ddata'r arolwg gael eu coladu ar gyfer pob awdurdod lleol ac mae'n rhaid darparu'r wybodaeth mewn fformat electronig i Lywodraeth Cymru o fewn chwe mis i'r etholiadau lleol. Dylai'r data ddangos y canlyniadau sydd wedi'u coladu ar gyfer yr holl ymgeiswyr yn yr etholiadau i gynghorau cymuned a'r etholiadau sirol ar wahân, a hefyd y canlyniadau ar gyfer yr holl gynghorwyr a etholwyd, yn y ddau gategori gwahanol. Dylid dangos y gyfradd ymateb ar gyfer pob categori. Wedi ei chwblhau, dylid anfon yr wybodaeth sydd wedi'i choladu ar ffurf electronig i Lywodraeth Cymru.
- 5.2 Bydd Llywodraeth Cymru yn gydgyrnhoi'r wybodaeth a ddarperir gan wahanol awdurdodau lleol ac yn cyhoeddi'r canlyniadau cyn pen ddeuddeng mis wedi'r etholiadau lleol. Yr Ysgrifennydd Cabinet perthnasol fydd yn penderfynu ym mha ffurf y caiff y canlyniadau eu cyhoeddi a pha mor fanwl fyddant, ond bydd yr wybodaeth a ddarperir i Lywodraeth Cymru yn cael ei rhannu â Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru ac Un Llais Cymru.

Arian

- 6.3 Bydd Llywodraeth Cymru yn rhyddhau £35,000 yn 2017/18 i'w rannu rhwng y 22 awdurdod lleol. Caiff y swm hwnnw ei rannu ar sail nifer yr ymgeiswyr yn y 21 ardal awdurdod lleol yn etholiadau lleol 2012 ac yn etholiadau lleol Ynys Môn yn 2013.